

Knihhtisk na Moravě

Dějiny knižní kultury

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

1. Německo
2. Itálie
3. ...

Uhry – 1. tiskárna v Budíně - 5.6. 1473 – Andreas Hess

Rakousko – 1. tiskárna ve Vídni – 1482

Polsko – 1. tiskárna v Krakově – Němec Kašpar Starube
(z Augsburku) 1473-1477

- Chelmno – zhruba ve stejné době, tiskař není
jménem znám

Slezsko – Vratislav – 9.10. 1475 – Kašpar Elyan

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

1) Plzeň – 1468/1476

Tiskárna zde fungovala do 80. let 15. století

7 tisků – 3 v latině, 4 v češtině

1498-1513 – Mikuláš Bakalář; Hans Pekk, Tomáš
Bakalář

Synodus Ernesti p[ri]m[us]

In nomine sancte et indivisibilis trinitatis patris
et filii et spiritus sancti amen Ernestus dei
et apostolice sedis gratia Sancte Pragen ecclesie
archiepiscopus Amisus Prelatus capitulis
Conventibus plebanis ecclesiarum rectoribus electo
et clericis ac ceteris viris fidelibus tam religio
sis quam secularibus pro pragen civitate dyoces
sim et provincia constitutus in omni saluati
salute principum observantiam ex frequenti lectionis
studio salutarem Rex magnificus qui facit mirabi
lia magna solus sue magnificentie sinu aperies
nuper nostram pragen ecclesiam Per sanctissimum in christo
patrem et dominum nostrum Clementem papam sextum ad preces
et solerem instantiam Reverendissimi principis et domini nostri
domini Karoli tunc Archicamerarii moravie Nunc vero
Regis Bohemie regis in metropolitana er
xit et Archiepiscopalis dignitate titulo insignitus
Nos qui semper et super solui pastoralis preeminenti
in pragen civitate ecclesie licet imeritos sua
tamen ac ipsius sedis apostolice dignatione locavit
circa eximium nobis officium debito in hunc no
uitate primordio subditorum utilitati providere vole
tes finem aliquem Canonum et constitutionum pro
vincialium Ecclesie Maguntine que olim in nostra

Ernestus,
archiepiscopus
Pragensis:
Statuta
provincialia

Dominica Prima in Ad-
ventu dñi admissa Introit

Dote leuavi au-
mam meam?
Deus meus q-
inte confido nō
erubescā meq-
irideāt me n-
mā meiretem vniuersi qui
te expectant non confundentur

Ps Quas tuas dñe demon-
stra michi p semitas tuas e-
doce me Gloria patri p filio

Nota q per totū aduentū
Gloria ierach et Te missa ē
nō dicūt nisi i festo s Andre
Nicola i Coepioe s Ma
rie p s Thome et i dedicacōe
Ecclie et de s Spitu vel abā
missa potūta s Quāto

Exalta qm̄s dñe potētia
tua et rem vt ab immin-
tibz peccatorz nēoz piculis te
metamur ptegete euipi et te
liberante saluati Qui cū deo

stem de beata uirgine Oratio

Deus qui de beate marie
uigine utero ubum tu-
um angelo annuciāte carēz
fufcipe uoluisti psta supplic-
bz tuis ut qui uere eā dei gei-
tē credim? eius apud te mē-
cessionibz adiuuemur Per eū
dem. **De oibz sctis Oratio**

Quāfacias nrae qm̄s dñe
uifitando purifica ut rei-
ens ihūs xps filius tuus dñs
nosfec cū omibz sanctis suis
paratam ē inobis iueiat mā-
fion Qui tecū **ad Romanos**

Fies Sientes qz hora ē
iā nos de somno surgere
Nunc em̄ ppior est nostra sa-
lus ip̄ cū credidim? **Por** p̄es-
fit dies at̄ a p̄inābit Abicia-
mus ergo opa tēbraz et in-
duamur arma lucis sic ut
idie honeste abulemus. **Nō**
i comessacōmbz p ebetātibus
nō icubilibz et impudicijs in
icōtēcione et emulacōe. **Sed**
induimini dñm ihm xpm̄ **Gr**

Uniūsi qui te expectāt nō q-
fudēt dñe **Quas tuas doi-**
ne de mostea in p semitas tu-
as edoce me Alla v ostende
nobis dñe miāz tuā et salu-
tare tuum da nō **s Machēu**

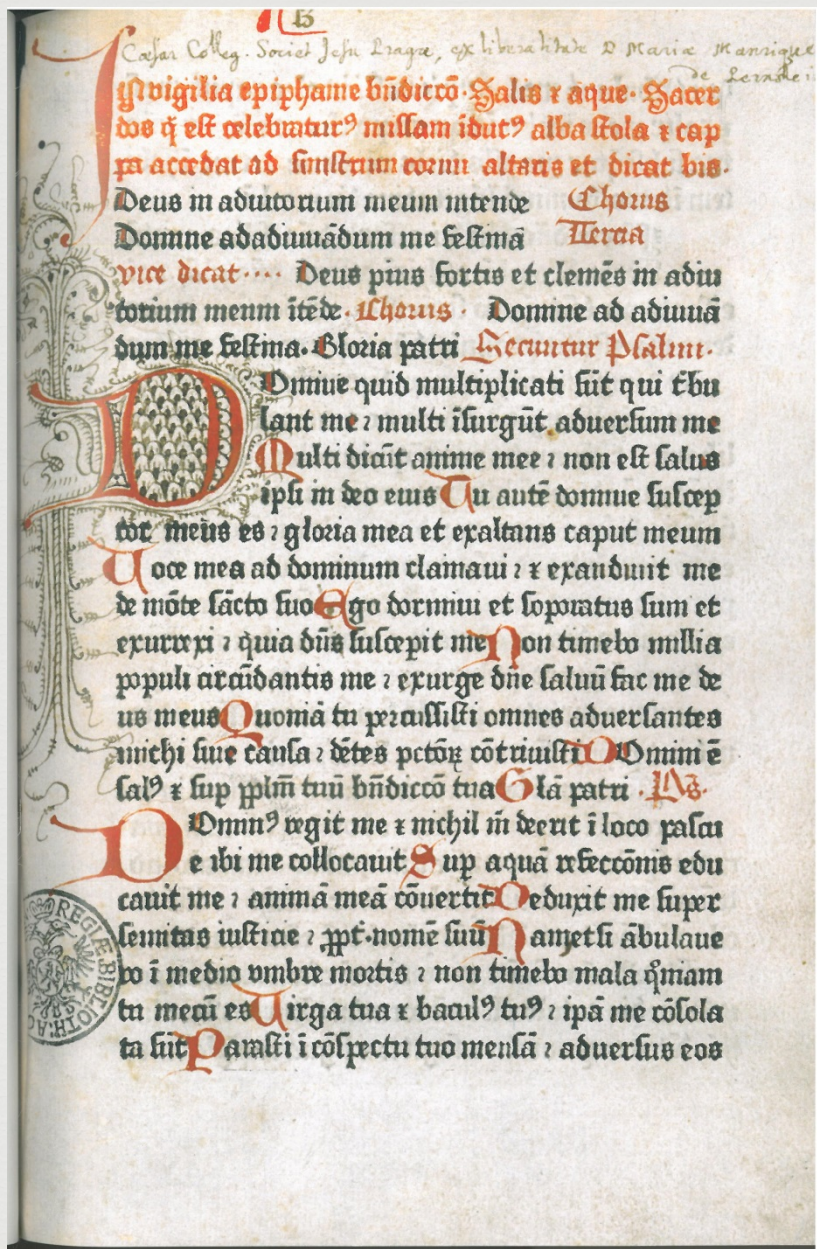
Nillo tpe. **Cum** appināisset
ihūs i osolimis p̄uisset beth-
fage admōtē ohyueti? **Tunc**
misit duos discipulos dicens
eis? **Ite** i castellum qd cōtra
uos est? **p statim** inuemetis
asina alligatā et pullū cum
ea **Soluite** p aducite in **Et**
si quis uobis aliqd dixerit di-
cite quia hys dominus opus

uigenis:-

Missale Pragense

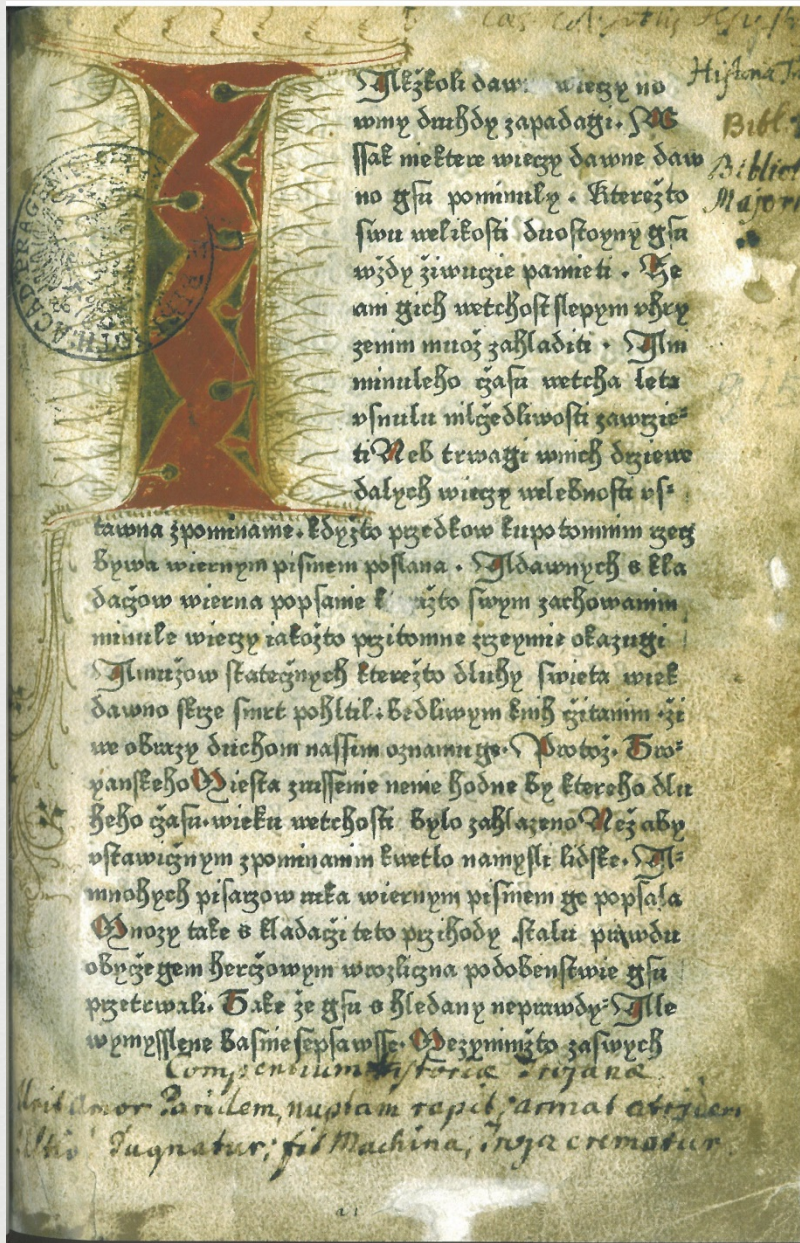

Agenda Pragensis

Guido de Columna: Historia destructionis Troiae, bohémice Trojánská kronika

Przemilwa swateho Teronima w knihy Citeme S. Watusse

Kritus zidowstwa pakoz w rządu prwm gest polozen tež citeme w zidowstwi na prwe gt popsal. Geshoz to powolame kboha bylo gest zgwynych cymow. Oddwa czo wreka w pokolem kufstowie potzatkby przigmage w swem citeme gednoho cizez bresse prwme obrzezowanie natiela. Druheho ge? podle srdze boziesho bylo gt zwolome. Zobu tu otzow kufstus narozen gt. atak cztweriny potzet trenasobme pokladage potzatek odwiery f wierzeme doziasu zwolome az doziasu przestiehowame zy. dowiesho do babilona. aoted. ne toho przestiehowame az do kufsta konage przesse. bozie oz namige pokolome aby ppocz. tu dosti wzimne peza su wkazal to gest. abozie dielo nasobie okazuge. Ytake natielch gichz to rod gic byl polozil kufsta die lagizeho od potzatek swiedome neza pierw kterych to w fsech wieci. rzas rzas potzet. z posoba. Neb rozum gt koka zam toho rzo; wieze gt potze bne. Ze buoh gt kufstus genz gt wzimien zzeny wzimien pod

zakonem narozeny z panny w nzen wciele wssczko potekl na kazi. Aby przemoza ge odse. fe sam wstaw wciele ygmemo otzowo wozies sp? agmemo spnowo ozi wiazuge w syme. ch bez potzetie bezskonomie oka zuge spe ze gt gedn botzem. neb gt gedn buoh. Aliteremz to citem viterzine gest zadage. cym boha. neb prwme aneb stzedme anebo dokonale poz. nati aby ppowolame aposto. low. adielo citeme. amlowa. nie boha wciele wzzenesho po. wsssem neb wssady cztuze swoz. ameli. Ntake namem aby to wmemz gsu pochypzem. ach tie pochypiti poznali. Neb nam to napilnosti przedmlawy by. lo gest. pwierar. Stale wieci oznamti adielagizeho boha zposoba wzimnosti srazime hie. daziczym nesimczeti. C. r.

Kmba naroda rezu kufsta sp. na damdowa sp. na. Ab. w shamowa. Ab sham. pak wplodil. Yzaaka. Yza. ak pak wplodil pakuba. N. ia. kub wplodil. Yudu abutzi. gesho. iadas pak wplodil. P. ha. wesa azaru zthamar. f. are. pak wplodil. Czuma. Cz. um

Nový zákon se signetem

rzezanymi mezy godniem narodem aduhyimi mezy sluzeb
 nkem a swobodnym Alle wsszegko a wsszech gestie kry :
 stus Protoz oblegzte se iako wywoleni Bozi swietci amly
 wstrzewa milosrdienstwie W dobrotu: w pokoru. w strzed-
 mosti: w terpieliwost snassegize geden duheho a odpustie-
 gize sobie wespolek: mali kto proti nieko? zalobu: i akoz
 ppan odpusti wa: tak y wy Alle nad wsszegko toto mepte
 lasku genz gt swazek dokonalosti Al pokoy krystnow Bud
 przezima weselce w srodzycch w aspech w niemzto ppowolani
 ste w gedenno tielo. abudtez to? w diegni Słowo krystowo
 pbyway w was hopye wewssie mudrosti. w giece anapo :
 minagize wespolek wzaimiech a wchwalach a w pieśni-
 ach duchownych spiewagize smilosti w srodzycch swyech s
 pa? Wsszegko goz: koi gimate w slowu aneb w skutku wsszeg
 ky wiegy gimate w egmeno pana nasse? geziisse krysta. die-
 kugize bohu a otyz strze nieho Zeny poddany budte mus
 zo swym iako slusie wpa? Muzie mlugte manielky swe
 anerodte se trypze mieli knim Synowe posluchajte rod-
 zow swyech wewssiem dobrem neb se to lbi pa? Otegowe
 nerodte k smiewwosti poruzeti feny fwe aby nebrli h: k:
 ne myslil Sluzebnicy posluffni budte wewssiem slusne pa
 now swyech tielcsnych nenaoko to lko sluzice a iako kdem
 se lidige. ale wprzypemē srodzy kugize se boha. goz koi ci
 mite s dobru myslil gimate iako bohu anelide. wieduge je od
 pana boha wezmete odpłatu wiegneho diegigtwie Pa?
 krysta sluzte. neb ktoz wzim krziwdu wezmet zato go gt
 neprawie wzimil anemiet przegimame osob v boha

U Ani goz gt sprawedliweho **C** Ca IIII
 apaweho sluzebnikom swym dawayte. wieduce ze
 pwy pana mate nanebi. Budtez pilni modlitby s
 Bdiegize wnie s diekowani. modlegze se take y zanas. aby
 buog otewritel nam owoce zeci. Emu wem o tagemstwi
 krystowu: proniez w wierznie sem abych zgewowal ge tak
 pakoz mi slusie mluwiti. chodtez w mudrosti przed temi s
 ktery su wnie czas wykupagize. Zec wasse wzdidey wmi
 kosti Budz soli ozdobena. aby ste wiedieli ktera mate ged

Dlabačův Nový zákon

Edy: **M**akšmiana **C**ezare
 zvelike nemilosti gij pti kze
 stianom vložowasse trestal
 zaticm wgednom kostele vge
 dn: bo Joborne awdowp miffe
 stuzyl w; hnewaw se **C**ezar
 r: to^o domu kazal chlew vzy
 miti a: s. **M**arcjella aby do:
 byte^o pass bezdieky pastyrze
 vzyml awtom vyzadie. s. **M**
 arcjelus mnoho let przeby:
 waffe skonzal to se dalo po:
 bozicm narozem dwie stie ac
 su de sat sedme leto. Amen

Swatej **A**ntoni
 swaty **A**ntonus byz
 byl dwadzeci let awsta
 zy podle radys: zctenie awffe
 eroz miel prodaw mery chu:
 de w; dal. **A**potom ynked bo:
 hu sie poru zyw napustil kel
 apustemlowy zy wot wedl ra
 tu mnoho przekazy trpiel **A**
 edy: gedenno to^o diabla gestto
 wsmilst w; lidy pokusie mogy
 swe swatosci przem; gl; zewil
 se gemu ten diabel awpostu:
 wie gedennoho przegzreneho die
 tete. **A**tu przed: s. **A**ntonim
 padl. **A**to ze nadnim oteg: s
 switczyl poznal. **S**eho; to: s
Antonus tak wmgute t:
 wazy byzrew wege wmguta
 s awffezedne mi se twazy
 w; kazal; wiez se tebe bati ne:
 budu. **T**ake se to pi; se ze k:

dy: s. **A**ntonus wgedno
 gwobierano gey diable zbilz a
 tak se je kduchowmie? bohu di
 ably dra; die; se. **T**edy dia:
 ble wrozizne sie twazy ob:
 ratiwisse pozzechu gey zuby ge
 yzti; me; sty dra; w; by; te; kati; z
 akul; tu w; laz; y; ti. **A**tu dohu p
 zedimna swietlost przyp; la
 awffezky diably zagnala **A**
 ynked. **S**waty **A**ntonus za
 dne rany nepogyl **A**wzname
 naw; ze przyte trzym gestto
 nadnim diable zymil sam ge
 zis stal. **O**teg swaty wege
 edes byl mily **T**ez; s; y; edes b
 yl w; tu dohu **A**w; z; s; prwe ne
 byl aby nie obramil ame ra:
 ny vzdrawil. **G**emu; zto ho; spo
 dir wege; z; de sem byl **A**nto:
 ni; **A**le; sc; z; akal sem switcz;
 tie; t; we? **A**edy; s; y; mogmie swi
 tie; z; il; t; we; g; unie; pow; s; sem; swie
 tu; s; lawnie; ob; l; a; s; y; **T**ak; gest
 byl; t; a; z; e. **S**waty **A**ntonus
 bohu milos; den; st; w; iem; z; a; z; e;
 ny; ze; to; ho; naw; s; se; s; trany; h; le
 dal; i; k; ed; by; p; ro; **T**ez; k; r; y; s; ta; s;
 wu; k; rew; p; ro; k; il. **T**rom; e; z; to
 edy: **M**akšmianus **C**ezar
 z; k; z; e; s; t; i; any; mu; z; e; s; se. **S**wa
 ty **A**ntonus; z; animi; e; s; hodil
Az; ad; a; t; e; m; n; z; e; d; l; n; i; k; e; m; b; y; t; i
 • **A**z; a; to; s; i; e; aw; el; m; i; m; u; t; i; l;
Ke; to; ho; d; o; g; i; t; i; n; i; k; d; a; n; e; m; o;
 g; l. **A**edy; od; tad; u; a; g; i; n; u;

Jacobus de Voragine: Legenda aurea, bohémice - Pasionál čili Knihy o životech svatých

AAAY B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z

a a a a b b b b. c c c c d d d d e e e e f f f f g g g g h h h h i i i i j j j j k k k k l l l l m m m m n n n n o o o o p p p p q q q q r r r r s s s s t t t t u u u u v v v v w w w w x x x x y y y y z z z z
ff ff gg gg ee ee ee? ff ff h h i i j j k k l l m m n n o o p p
q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z
a a b b c c d d e e f f g g h h i i j j k k l l m m n n o o p p q q r r s s t t u u v v w w x x y y z z

... y y z z

Sada typů Trojánské kroniky

Jako jiní raní typografové řezal a odléval plzeňský tiskař nejen základní písmena velké a malé abecedy, některá ve více podobách, ale též četné ligatury (slitky dvou či tří sousedních písmen) a řadu znaků se speciálními zkracovacími značenky, hojnými ve středověkých textech. Sadu uzavírají pro něj typické stočené ozdůbky, jimiž vyplňoval volná místa na řádcích.

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

2) Vimperk

- Pasovský tiskař Johann Alacraw - 1484
- jednolist českého kalendáře, 2 latinské teologické tituly - pro zahraniční zájemce

3) Brno - 1486

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

4) Praha – 1487 (Žaltář)

Mikuláš z Tišnova (od r. 1489 v Kutné Hoře)

1488 – tisk Bible (neilustrované) – na Starém Městě –
tiskař Severin

Tisky v češtině

Stejně tak i produkce menší officíny tzv. Tiskaře
Korandy (1492-1496)

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

4) Praha

Značení/ dělení oficín:

Tiskař Žaltáře 1487 (2)

Tiskař Pražské bible 1488-1515 (-pokračující jako
Tiskárna severinsko-kosořská 1520-1557) (13)

Tiskař Korandy cca 1492-1496 (5)

Všechna tištěná díla v češtině

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

4) Praha

První tiskaři na Starém Městě

Staré Město – Pavel Olivetský z Olivetu 1532

Nové Město – Michael Peterl st. 1575

Hradčany – arcibiskupská tiskárna – 1631

V 16. století - 20 křesťanských rodinných firem s cca 60 tiskaři

V 17. století – 25 firem (50 tiskařů)

V 18. století – 30 firem (cca 70 tiskařů)

V 1. pol. 19. stol. – 13 firem (přes 40 tiskařů)

Šíření knihtisku v okolních zemích

---

4) Praha

1512 – hebrejský knihtisk, 1514-30. léta 20. stol.

V 16. stol. stále převažuje česká produkce

1. latinská kniha tištěná v Praze – r. 1516 (Mikuláš Konáč)

1. německá kniha tištěná v Praze – r. 1525

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

Konrád Stahel, Matyáš Preinlein

Intenzivní činnost 1486-1489, 1491-1492, 1494-1495,
1498-1499

K. Stahel – z hornošvábského města Blauberen, 1482
společník pasovského tiskaře Benedikta Mayra

Část Mayrova vybavení (písmo) použito r. 1484 J.

Alakrawem ve Vimperku, část ve vlastnictví Stahela
(použito 1492)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

1484 - K. Stahel v Benátkách (tisk breviáře pro olomouckou diecézi)

část písem od Erharda Ratdolta z Augsburgu (v Benátkách působil 1476-1486)

7.10. 1486 – Agenda Olomucensis; do konce roku 1489 8 titulů, 1491-1492 – 5 titulů

21. 11. 1491 – ostřihomský misál – jména obou tiskařů:
Vytištěno v Brně nákladem Theobalda Fegera, měšťana a knihkupce budínského, nadanými a velice pilnými muži Konrádem Stahelem a Matyášem Preinleinem (uvedeni i jako benátští tiskaři)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

1492-1.pol. 1495 – 5 titulů

přetržka 2. polovina 1495- 1. polovina 1498 – mor,
tiskárna nefunguje, Brno zadává tisk příručky
brněnského městského práva písaře Jana z pol. 14. stol.
Tiskárně Georga Stuchse v Norimberku (tiskl i 1498
agendu a 1499 misál pro olomouckou diecézi)

2. pol. 1498- poč. 1499 – 4 tituly (poslední liturgický
žaltář pro Olomouc)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

1499 tiskárna v Brně zanikla

Preinlein vydal v Olomouci 1499 2 drobné tisky

1500 jsou již oba typy písem v majetku Konráda Baumgartnera (použití 1500-1502 Olomouc; 1503-1507 Vratislav; 1507-1509 Frankfurt nad Odrou – zde je přebral Johann Hanau – do konce 20. let. 16. stol.)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

Produkce brněnské tiskárny:

22 titulů – 20 latinských, 2 německé

na objednávku tištěno 6, učebnic 6, 8 jednolistů (kalendářové minuce, tisky náboženského obsahu, odpustkové listiny), 2 ks literatury poučného a zábavného charakteru (popis evropských termálních lázní, apokryfní spisek o výkladech snů biblického proroka Daniela (Somnia Danielis))

Černo-červený tisk; schopnost zapojení iniciál a notové osnovy do sazby; dřevořezby (ve 1/3 produkce)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

- 1. Agenda Olomucensis (Brno 1486)
- 2.-4. Aelius Donatus: Ars minor (Brno?, cca 1486-1488)
- 5. Almanach ad annum 1488 (Brno, 1487?)
- 6. Chronica Hunganorum Johanna Thurocze (Brno 1488)
- 7. Johann Jacob Canis: De modo studiendi in utroque iure (Brno 1488)
- 8. Almanach ad annum 1489 (Brno 1488?)

Knihhtisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

- 9. Aelius Donatus: *Ars minor* (Brno, 1491)
- 10. *Missale Strigoniense* (Brno 1491)
- 11. -12. Latinský (Brno? 1491?) a německý (Brno? 1494?) almanach
- 13. -14. Dominico de Runcho: *Litterae confraternitatis* (odpustková listina; Brno? Cca 1492)
- 15. Jan XXII.: *Indulgentiae in concilio Basiliensi editae et confirmatae* (Brno cca 1495)
- 16. Hanz Folz: *Von den heissen Bädern* (Brno 1495)
- 17. *Somnia Danielis* (Brno 1495?)

Knihťisk na Moravě

3) Brno 1486-1499

- 18. Grammatica – Dicta pueorum super Donatum minorem (Brno, 1495)
- 19. Protestationes morientium (Brno? cca 1498-1499)
- 20. -21. Statuta synodalia ecclesiae Olomucensis (Brno cca 1498-1499)
- 22. Psalterium Olomucense (Brno, poč. 1499)

Brno

1. V 1. des. 17. stol. – Polák Bartoloměj Albrecht Forman (1601-1611) – 25 titulů

V r. 1601, 1602 a 1603 se jedná o tisky zemských sněmů

Od roku 1607 se produkce rozšiřuje

Českých tisků 18, latinských 5, německé 3

2. Němec Kryštof Haugenhoffer (1614-1625) – 14 titulů

Tisky jen latinsky (7) a německy (7) , vydal 2 evangelické zemské sněmy (1618, 1619), velký podíl jezuitik

Před Brněm působil v Pasově a Jindřichově Hradci (1613), později v Mikulově (1628-1629) jako faktor

Brno

3. Jan Bernard Werner (1640-1645)

10 (11) titulů

Ve větší míře zemské sněmy vždy v české a německé variantě, v roce 1644 české a německé vydání patentů města Brna, 1645 zpráva o švédské fázi třicetileté války.

Werner koupil již nefungující tiskárnu mikulovských piaristů a přestěhoval ji do Brna

4. František Ignác Sinapi (1688/89-1702) a následovníci

Funguje v rukou dalších tiskařů až do roku 1854

Brno

Hebrejský knihtisk

1754-1802 – František Josef Neumann + pokračovatelé -
1816

Prolomil monopol sinapiovsko-svobodovské tiskárny

Mikulov

Krátkodobé sídlo nekatolického tisku na Moravě

- Novokřtění 1526-1527 - Balthasar Hubmaier a tiskař
Simprecht Froschauer

Hubmaier 1528 ve Vídni upálen, Froschauer
vystěhován do slezské Lehnice

Mikulov

Katolický tisk:

Kardinál Fr. Z Dietrichsteina přenesl do Mikulova bývalou tiskárnu premonstrátského kláštera v Louce u Znojma

Dílna působila při gymnáziu jako Piaristická tiskárna 1630-1639, 1640 ji koupil J. B. Werner a přestěhoval ji do Brna

Mikulov

Hebrejský tisk:

Tisk pro židovskou obec – krátkodobé působení
brněnské tiskárny F.J. Neumanna z Brna – v působení
jeho vdovy Anny Františky v letech 1765-1779, 1785

Podmínkou bylo otevření paralelní německo-česko-
latinské tiskárny (1766)

Louka u Znojma

Klášterní tiskárna:

1595- cca 1612

Olomouc

1. 1499 – Matyáš Preinlein

2. drobné tisky

Johannes Fabri: *Planctus ruinae ecclesiae*

Johannes Schram: *Questio fabulosa*

2. Konrad Baumgarten – 1500-1502

3. Libor Fürstenheim - 1504

Olomouc

1505 založena 1. městská papírna, ale tiskárna až roku 1538

Biskupství zadávalo tisk liturgické literatury Johannu Winterburgerovi z Vídně

Olomouc

Konrad Baumgarten – 1500-1502

Z německého Rottenburg, 1498-1499 v Gdaňsku (2 tisky
Agenda sive Exsequiale sacramentorum; Aelius
Donatus: Ars minor)

Do Olomouce přesídlil patrně na pozvání humanisty
Augustina Morava (Käsenbroda)

Olomouc

Konrad Baumgarten – 1500-1502

Zde tiskne latinské a německé tituly

- Tractatus contra Waldensium (1500)
- Heinrich Institoris: Sanctae Romanae ecclesiae fidei defensionis clippeum adversus Valdensium seu Pickardorum heresin (1501, březen 1502)
- odpustkový list papežského legáta Petra Isvaliese (1501)
- Grammatices deu Libellus, qui Spica intitulator (1501)

Olomouc

Konrad Baumgarten – 1500-1502

Početnější repertoár tiskového písma

- Dolnoněmecká textura
- Bastarda
- Rotunda řezaná dle francouzských vzorů
- Signet

Olomouc

Olivetští z Olivetu

- Pavel 1504/6-1531 tiskl v Litomyšli a 1532 v Praze

- Jan st. Olivetský z Olivetu odešel roku 1538 do Olomouce (1538-1547)

Synové:

Šebestín Olivetský 1565-1579

Jan ml. Olivetský 1576-1584

1590 patrně tiskárna přešla na Valentina Klína

Olomouc

Jan st. Používal heraldický signet a v některých tiscích devízu převzatou od norimberského a plzeňského vydavatele Jana Mantuána Fencla – Spes mea ex alto = Naděje má z výsosti.

1. Tisk v Olomouci – Das Testament der zwelf Patriarchen der Sunen Jacobs
2. Tiskařská produkce: - práva manská, práva a zřízení MM, kalendářů, polemiky mezi českými bratry a utrakvisty, překlady protestantské literatury

Olomouc

Šebestián Olivetský

Nowiny vo Jeho římském císařském Majestátu etc.
Válečným lidu v Spišskej zemi (Olomouc 1565)

Nowiny neslýchané strašlivého povětrí a oblaku
prolomení ... okolo města Kremže a Kamenice v
Rakousích (Olomouc, 1580)

r. 1571 tiskl i v Kroměříži sněmovní artikuly

Olomouc

Jan ml. 1576-1584

Luteránské zpěvníky Jakuba Kunwaldského Kancionál český (Olomouc 1576) a Nešpor český (Olomouc 1576)

Poslední tisk – O poznání církve svaté knížka velmi pěkná (Olomouc 1584)

Spis vyšel po r. 1580, kdy byl vydán mandát Rudolfa II. O tom, že v Olomouci má pracovat pouze tiskárna B. Milichtalera

Olomouc

Jan Günther Prostějov 1544-1553; Olomouc 1554-1609
+ nevlastní syn Bedřich Milichtaler - až 1612

Konfesijně vyrovnané tisky, katolická produkce
převážila až za Milichtalera

Vyučil se v Norimberku u Leonharda Milichtalera, po
jeho + r . 1540 vyženil s jeho vdovou Markétou tiskárnu
a nevlastního syna Bedřicha.

Z Norimberka se r. 1544 přestěhoval do Prostějova
(působí do r. 1553)

Olomouc

Jan Günther

První vypracovaná ediční politika oproštěná od konfesijní orientace a zájmů

Kniha dostala charakter zboží

Začaly poprvé převládat tisky světské

Pro olomouckou tiskárnu zakoupen nový písmový materiál, zápůjčky štočků, tisky typograficky jednodušší

Tisk spisů hospodářských, teorie hudby, knížky lidového čtení, školní učebnice (slabikáře), dvoj- a trojjazyčné slovníky

Převedení textů z němčiny do češtiny

Olomouc

Jan Günther

V Prostějově 35 titulů

V Olomouci 56 titulů

Cca 60% soudobé moravské knižní výroby

Vydané české tituly nalezneme i v norimberských tiskárnách Peypuse a Milichthalerů z 30. let.

Doloženy i reedice starší domácí produkce

Prostějov

Ze starší literatury nepodložené zprávy o tiskárně moravského vladyky Jana Dubčanského ze Zdenína – měl použít vybavení Hubmaierovy soukromé tiskárny z Mikulova.

Věrohodný počátek až s Janem Güntherem

V jeho prostějovské dílně pokračoval po r. 1554 jeho bývalý korektor Aorg, až do roku 1561

1568 tisk Pavla Hájka – Malej catechismus, navedení nebo krátká summa pravé křesťanské všeobecné katolické víry

1602 – z Krakova přišel Jicchak ben Aharon Prostitz

Další dílna až 1862

Olomouc

Jiří Handl 1597/1612-1616

Získal tiskárnu Valentina Klína, která patřila rodině Olivetských a r. 1612 ji rozšířil tiskařským vybavením J. Milichthalera

Ve 20. letech 17. století jediná funkční živnost na Moravě

Ediční politika vycházela z katolického programu

- Artikule
- Jezuitské kancionály (např. Rozenplut)

Náměšť nad Oslavou

Nekatolický knihtisk:

Kašpar Aorg, 1533

Jan Pytlík a Matěj Pytlík z Dvořiště 1533-1535

Po smrti tehdejšího majitele panství (Václav Meziříčský z Lomnice) další tiskařské aktivity nepokračovaly

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská - 1562-1578 (Ivančice), 1579-1619 (Kralice),
1629-56 (Lešno)

Pod ochranou Pertolda z Lipé a jeho manželky Zuzany z
Boskovic

Před etablováním tiskárny kontakty s ideově spřízněnými
tiskaři – Kašpar Aorg, J. Günther, Mikuláš Klaudyán, P.
Olivetský z O., Alexandr Oujezdský, Pavel Severin, a s
tiskaři z německy mluvících zemí

Po roce 1547 přesun bratrských tisků z Čech na Moravu,
ovšem zakázka na Šamotulský kancionál směřovala do
Polska (1560-1)

Část vybavení koupena od Oujezského, tiskárna zřízena na
popud Jana Blahoslava v jeho sídle - Ivančicích

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Tisky kvůli utajení neopatřovány úplnými impresy

Těž používán papír bez filigránů

Tiskaři – Václav a Zachariáš Solín (Ivančice), Samuel Silvest a Václav Elam (Kralice)

1620/1621 byly Kralice přepadeny a vypleněny císařským vojskem, tiskárna byla r. 1622 ukryta v zámku v Náměšti nad Oslavou, 1629 převezena přes Přerov do Lešna

V Lešnu se nemusela skrývat, pod správou JAK byla přičleněna k bratrskému gymnáziu

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

V době moravského působení tiskárna pracovala jen pro vnitřní potřebu jednoty

Jediný text určený širšímu publiku – Vyznání víry svaté katolické všech tří stavů Království českého ... pod obojí přijímajících (Kralice? 1608)

Průměrně tiskla 4 a v Polsku až 10 titulů ročně

Ivančice – 17 titulů

Kralice – 70 titulů

Lešno – 160 titulů

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Jednotlivá vydání, i když nesou stejný název, se liší textově i typograficky

Vedle „velkých“ vydání bible a kancionálů bývala pořizována i cenově dostupnější vydání

Pro šlechtické mecenáše vznikaly „bibliofilské“ exempláře

O nákladu máme jen minimum zpráv, např. 1. díl Kralické šestidílký měl náklad 2000 exemplářů

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Tiskárna disponovala patrně jen 1 lisem, písmo bylo odléváno zřejmě přímo v tiskárně

Ediční plán:

Hlavními díly bible a kancionály

Na dalším místě apologie, konfese, modlitební knihy, perikopy, postily, literatura liturgická, pastorační a vzdělávatelská

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Bible:

- Nový zákon (v Blahoslavově překladu z řečtiny; Ivančice 1564 a 1568, nová redakce Kralice 1593-1954, 1596 a 1601)
- Šestidílná Bible česká (Kralice, 1. 1579, 2. 1580, 3. 1582, 4. 1587, 5. 1588, 6. 1593-4)
- Žaltář Davida svatého (Kralice 1579 a 1581)
- Jiřík Strejc Zábřežský: Žalmové aneb Zpěvové stavého Davida (Kralice 1587 a 1598)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Bible:

- Jednodílní Bible česká (Kralice 1596 a 1598)
- Biblí české díl šestý totiž Nový Zákon (Kralice 1601)
- Rejstřík Písem svatých (Ivančice 1563, Kralice 1597)

Liturgické příručky:

- Služba křtu svatého (Kralice 1580)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Literatura hymnologická:

- Písně duchovní evangelitské (Ivančice 1562-64, po 1564?/69?, 1572, 1576, 1577?, Kralice 1579?, 1581, 1583, 1587, 1594, 1598, 1602, 1615 a 1618)
- Micheil Weiße: Kirchengeseng, ... (Ivančice 1566, Nürnberg 1580, Kralice 1606)
- Písně pohřební (Kralice 1586 a 1615)
- Rejstřík písní duchovních (Ivančice před 1579?, Kralice před 1599?)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Literatura hymnologická:

- Obrana mírná a slušná kancionálu bratrského, ... (Kralice? 1588)
- Řeči Boží (Kralice 1592?, 1597, 1604 a 1616)
- Rejstřík ... Řečí Božích (Ivančice 1563, Kralice 1615)

Postily:

- Ondřej Štefan: Výklad řečí Božích (Ivančice 1575)
- Jan Kapito: Postila, tj. kázání, ... (Kralice 1586)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Modlitební knihy:

- Modlitby, kteréž v suché dny v shromáždění svatých říkány bývají (Kralice 1609)

Školní učebnice a domácí příručky:

- Katechismus (Kralice po 1594?, 1604, před 1609 a 1615)
- Začátkové učení dítek křesťanských (=prvouka, Kralice 1613)
- Summa der christlichen Lehre ... verdeutsch (Kralice 1619)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

Konfese:

- Počet z víry (Ivančice 1564, 1574 – čtyři odlišné verze – Kralice 1607, 1608)
- Matouš Konečný: Pravda vítězí, ... (Kralice 1614)

Vzdělávatelské a mravně-výchovné publikace:

- Jan Blahoslav: Musica, tj. Knížka zpěvákům, náležitě zprávy v sobě zavírající (Ivančice 1569)
- Evangelia anebo Čtení svatá, kteráž slovou pašije (Ivančice 1571)
- Naučení mládencům k službě ... církvi se oddávajícím (Kralice 1585 a 1609)

Ivančice, Kralice

Tiskárna bratrská

V Lešně se tiskárna otevřela vnějším zakázkám

Vydávala tisky latinské, polské, české a německé,
určené exulantům a tajným nekatolíkům v Čechách a
na Moravě a polskému publiku

Vyšlo zde cca 40 titulů děl JAK